

DIFFERENTIËREN

PRAKTIJKVOORBEEDEN UIT HET PROJECT LEERLING 2020

11x

REFLECTEREN MET EEN EIGEN PORTFOLIO

“LEERLINGEN GAAN GEMOTIVEERDER AAN DE SLAG OMDAT ZE EEN EIGEN KEUZE KUNNEN MAKEN”

“DANKZIJ CLASSKICK VERDIEPT IN EEN OPDRACHT TOT DE BEL GAAT”

4 Drie basisstappen voor differentiëren in de les

8 "Dankzij Classkick verdiept in een opdracht tot de bel gaat"

14 Gemotiveerde leerlingen ook als ze een vak laten vallen? Het kan!

18 Niet voor, maar in de klas met de ringenopstelling

22 Differentiëren met een portfolio

24 "Stapje voor stapje begeleid ik ze door het proces. En op maat"

En verder:

- 6** Differentiëren met kleuren
- 10** Differentiëren met behulp van feedback en speeddaten
- 12** Leerlingen gaan gemotiveerder aan de slag omdat ze een eigen keuze kunnen maken
- 16** Differentiëren met een cyclusles
- 20** Samenvoegen van lessen doe je zo

**DIFFERENTIËREN:
IN SPELEN OP
VERSCHILLEN
TUSSEN
LEERLINGEN**

Elke leerling leert op zijn of haar eigen manier en tempo. Hoe ga je om met deze verschillen? Steeds meer scholen zijn bezig met differentiëren, zodat ze hun leerlingen onderwijs op maat kunnen bieden. Welke vormen van differentiëren zijn er? En hoe pas je deze als school of docent in de dagelijkse praktijk toe?

In dit themamagazine 11x Differentiëren delen we praktijkvoorbeelden van scholen die meedoen aan het project Leerling 2020. Lees bijvoorbeeld drie basisstappen voor differentiëren in de les. Bekijk ook hoe je kunt differentiëren met behulp van een lesplanner, een portfolio en een cyclusles. In elk van deze praktijkvoorbeelden vertellen docenten en leerlingen hoe zij het toepassen van differentiëren ervaren. Maak gebruik van deze ervaringen en ontdek hoe jij zelf aan de slag kunt gaan met differentiëren.

Bekijk ook de themamagazines over Leerdoelen, Eigenaarschap en Formatief op www.leerling2020.nl/themamagazines

Leerling 2020 wordt uitgevoerd door Schoolinfo in opdracht van de VO-raad.

school | info

DRIE BASISSTAPPEN VOOR DIFFERENTIËREN IN DE LES

Bij het Coornhert College zien ze differentiëren als een extra **hulpmiddel om de motivatie bij leerlingen te verhogen en meer verdieping aan te brengen**. Docenten op deze school differentiëren in drie stappen: eerst op niveau, dan op instructie en vervolgens op verwerking. Bekijk de uitleg.

Differentiëren hoort bij het lesgeven, echter lopen de meningen uiteen over wat differentiatie nou precies is. Bij het Coornhert College zien ze het niet als een nieuwe manier van lesgeven. Ze zien het als een extra hulpmiddel om leerlingen meer gemotiveerd te krijgen, meer tijd voor verdieping te creëren, plezierig les te geven en uiteindelijk als hulpmiddel om betere resultaten te behalen. Met name kinderen die veel begeleiding en instructie nodig hebben, hebben er baat bij. Het opdelen van de klas in verschillende groepen past het Coornhert College in de volgende stappen toe.

Stap 1: differentiëren op niveau

Door naar cijfers van leerlingen te kijken, kun je een klas opdelen in drie verschillende groepen. Het is hierbij de bedoeling dat de meerderheid als basisgroep genomen wordt. Het kleine groepje leerlingen (1 tot 4 leerlingen) dat bovenmate presteert, wordt in de plusgroep geplaatst. Het kleine groepje leerlingen dat uitvalt voor jouw vak, in de breedtegroep. Het is belangrijk dat je de plus- en breedtegroep klein houdt. Je kunt nu gemakkelijker de zwakkere leerlingen in de gaten houden en de sterke leerlingen wat meer loslaten of extra's aanbieden.

Stap 2: differentiëren op instructie

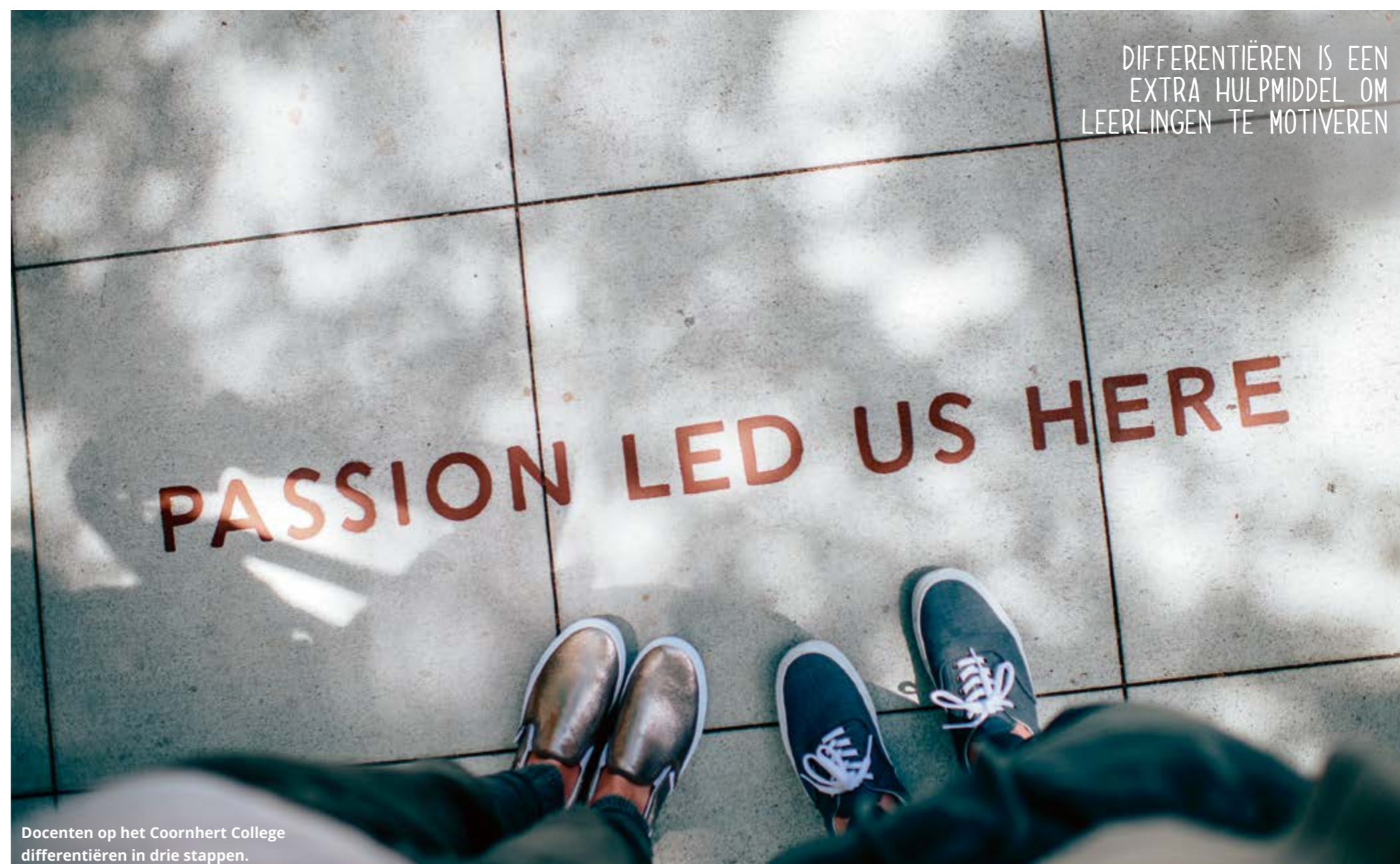
Door te differentiëren met het geven van instructie kun je de sterke groep meteen aan het werk zetten. Op deze manier kun je wat meer aandacht besteden aan de zwakkere leerlingen. Je voorkomt hiermee dat leerlingen zich gaan vervelen tijdens je uitleg en deze hierdoor verstoren. De kern van de instructie geef je voor alle groepen, waarna de plusgroep direct aan het werk kan. Vervolgens krijgen de basis- en breedtegroep een verlengde instructie. Daarna kan de basisgroep aan het werk en kan je de breedtegroep tijd en aandacht geven aan de instructietafel.

Stap 3: differentiëren op verwerking

Wanneer je optimaal wilt differentiëren is er extra verwerkingsmateriaal nodig voor de breedte- en de plusgroep. Veel methodes maken al onderscheid tussen basisstof en extra verdieping. Kijk dus vooral kritisch naar de methode. Moeten alle leerlingen precies hetzelfde maken? Zijn er misschien oefeningen die achterwege gelaten kunnen worden voor de plusgroep of misschien zelfs wel voor de basisgroep? De leerlingen van de breedtegroep kunnen dan bijvoorbeeld als instructie krijgen de geschrapte opdrachten wel te maken. ●

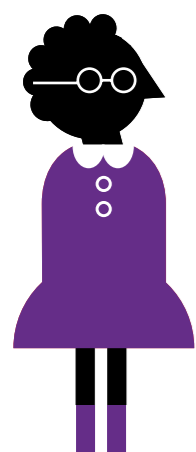
Meld je aan voor de challenge 'Aan de slag met differentiëren' op leerling2020.nl/challenge

Docenten op het Coornhert College differentiëren in drie stappen.

DIFFERENTIËREN MET KLEUREN

Wiskundedocenten Djouke Deutekom van het Cals College en Margriet Hooijman van het Revis Lyceum bedachten de Groen/Blauw/Paars-methode waarbij **leerlingen zelf bepalen op welke manier ze les willen krijgen.**

De wiskundedocenten hebben de les-methode toegepast in vwo-bovenbouw-klassen, maar de methode kan ingezet worden bij verschillende vakken, voor alle niveaus en voor alle leerjaren. Differentiëren met kleuren wil zeggen: leerlingen bepalen, afhankelijk van de kennis die ze al hebben, zelf op welke manier ze les willen krijgen.

Hoe werkt het?

Voorafgaand aan de les maken de leerlingen hun huiswerk en lezen ze de theorie door van een nieuwe paragraaf. Bij binnenkomst in de klas gaan ze aan de slag met de zogenaamde 'starter'

die op het bord staat. Voor het onderstaand voorbeeld wordt uitgegaan van een bovenbouw-klas, voor de onderbouw zal alleen A en eventueel B voldoende zijn.

Deze starter bevat de volgende onderdelen:

- 1) Een herhaling van de vorige les
- 2) Een vraag over de nieuwe theorie
- 3) Een toepassingsvraag over de nieuwe theorie

Kleur bekennen

Zodra de leerlingen klaar zijn, bespreekt de docent de starter klassikaal. Afhankelijk van hoe het ging, bepalen de leerlingen met welke kleur ze aan de slag gaan:

GROEN - De leerling kiest voor uitleg over de nieuwe theorie en het klassikaal oefenen van de bijbehorende opdrachten.

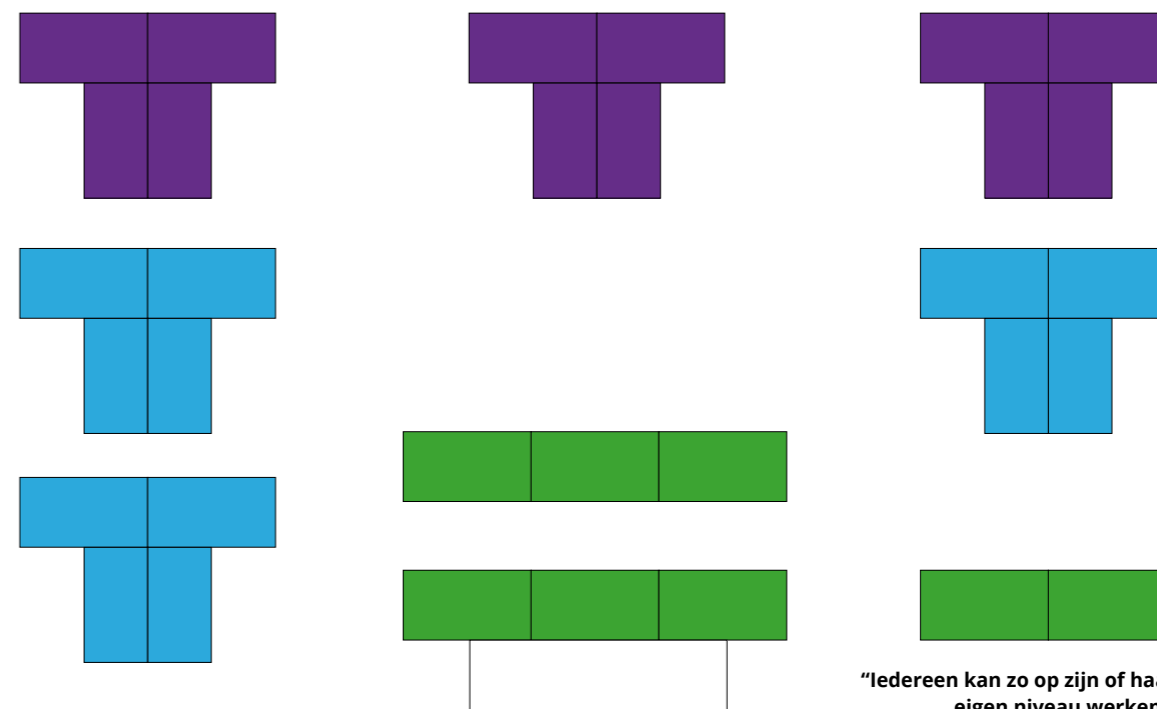
BLAUW - De leerling kiest voor korte uitleg over de nieuwe theorie en gaat in een groepje aan de slag met het huiswerk.

TOP VOLGENS LEERLINGEN:

- 👉 "Ik vind het prettig om uitgebreid uitleg te krijgen. Door bij 'groen' te gaan zitten voel ik mij niet bezwaard om vragen te stellen."
- 👉 "Iedereen kan zo op haar/zijn eigen niveau werken."
- 👉 "Soms kies ik aan het begin van de les de verkeerde kleur, het is dan gelukkig geen probleem om tijdens de les van kleur te veranderen."

VALKUILEN VOLGENS LEERLINGEN:

- 👉 "Ik vind het kiezen van een groepje soms lastig."
- 👉 "Voor mijn gevoel zijn 'blauw' en 'paars' bijna hetzelfde."
- 👉 "Als ik alles begrijp behalve één klein dingetje, weet ik niet goed bij welke kleur ik moet gaan zitten."
- 👉 "Soms kies ik de groep, die mijn vriendinnen ook kiezen."

PAARS - De leerling gaat meteen zelfstandig of in een groepje aan het werk met de nieuwe theorie. De leerling geeft aan de uitleg van de nieuwe theorie niet nodig te hebben.

Aan de slag

Als iedereen een kleur heeft gekozen zal er van plek gewisseld moeten worden, zodat leerlingen individueel of in homogene groepjes aan de slag kunnen gaan. De afbeelding boven dit artikel geeft een mogelijke indeling van het lokaal weer. Omdat de leerlingen die voor 'groen' hebben gekozen zich concentreren op de uitleg van de docent, is het van belang dat de andere leerlingen in stilte of fluisterend werken. Als docent kun je rondlopen in de klas om te kijken hoe het bij de groepjes gaat en eventueel korte vragen beantwoorden.

Herhalen hoofdstuk

Mocht je de Groen/Blauw/Paars-methode gebruiken voor het herhalen van een hoofdstuk,

dan kun je de 'starter' overslaan. Leerlingen bepalen in dat geval zelf, aan de hand van hoe het hoofdstuk ging, bij welke kleur ze zich voegen.

Controle en reflectie

Aan het einde van de les controleer je het leerdoel. Dit doe je door de leerdoelen klassikaal te bespreken, een afsluitende (kleine) opdracht te geven of de leerlingen zelf met leerdoelen te laten komen. Het is hierbij belangrijk dat de verschillende groepjes op één lijn zitten met wat er die les is geleerd. Ook reflecteer je om de zoveel lessen de methode. Hebben leerlingen moeite met het kiezen van een kleur? Wat vinden ze van hun eigen werkhouding? Zijn ze tevreden over het resultaat? ●

Zelf aan de slag met differentiëren?
Ga naar leerling2020.nl/differentiëren

LEERLINGEN BEPALEN, AFHANKELIJK VAN DE KENNIS DIE ZE AL HEBBEN, ZELF OP WELKE MANIER ZE LES WILLEN KRIJGEN

“DANKZIJ CLASSKICK VERDIEPT IN EEN OPDRACHT TOT DE BEL GAAT”

Een van de favoriete tools van Wouter Renkema, docent scheikunde en nlt op het Eemsdeltacollege, is Classkick. “De meerwaarde van Classkick is dat leerlingen iets dóen en dat ik ook nog kan zien wát ze doen.”

Wouter werkt op de havo/ wwo-locatie van het Eemsdeltacollege en is een van de drie docenten die een half jaar lang konden experimenteren met iPads in de klas. Samen hadden ze een laptopkar met 32 iPads tot hun beschikking (in het schooljaar 2017-2018 wordt het experiment uitgebreid). “Een van mijn favoriete tools is Classkick, een digitaal platform voor het oefengedeelte van de les. Het lastige van werken op papier is dat je als docent weinig zicht hebt op hoe effectief leerlingen bezig zijn. Dat het stil is in de klas, zegt weinig. De meerwaarde van Classkick is dat leerlingen iets dóen en dat ik ook nog kan zien wát ze doen.”

Moleculen tekenen

Als je echt alle opties van Classkick wilt benutten, is het volgens Wouter handig dat leerlingen over devices met een touchscreen beschikken. Classkick is namelijk een gratis oefenplatform waar de docent allerlei soorten vragen en opdrachten op kan zetten: niet alleen in de vorm van tekst, maar ook getekend of als pdf. “De tekenfunctie is bij een vak als scheikunde heel handig. Ik laat leerlingen bijvoorbeeld moleculen tekenen met het pennetje van de iPad.”

Meekijken

Bijzonder is dat alle gebruikers op elkaars scherm kunnen mee-

kijken en feedback geven. Dus niet alleen de docent, zoals bij Formative, maar ook de leerlingen. Wie snel klaar is, gaat anderen helpen. Veel leerlingen vinden dat leuk, is de ervaring van Wouter, al moet je er wel voor zorgen dat ook snelle leerlingen voldoende uitdaging houden.

Beter oefenen

Gemiddeld gebruikt hij Classkick per klas 1 tot 2 keer per week, mits de laptopkar beschikbaar is. “Dit jaar heb ik er vooral in 3 wvo, 4 wvo en 4 havo mee gewerkt. In die leerjaren heb ik veel klassen en dan kan ik mooi vergelijken hoe het met en zonder Classkick gaat. Over het effect op de resultaten is nog

niets te zeggen, maar ik heb wel het idee dat leerlingen op deze manier beter oefenen.”

Directe feedback

Hoe het in de praktijk werkt? “Zodra ik de leerlingen in Classkick aan het werk heb gezet, begin ik feedback te geven op antwoorden van leerlingen die ik zie binnenkomen. Na een tijdje zijn dat er zo veel dat ik het niet meer bijhoud, maar dan komen de snelle leerlingen erbij. Al met al worden er meer fouten gecorrigeerd en is de feedback veel directer dan voorheen. Dat scheelt, want leerlingen kijken hun ‘papieren’ huiswerk vaak niet zo goed na. Wat ik ook leuk vind, is dat je positieve feedback kunt geven door een goed

“De meerwaarde van Classkick is dat leerlingen iets dóen en dat ik ook nog kan zien wát ze doen.”

Heb je Classkick gebruikt? Laat een beoordeling achter op de Product reviewpagina leerling2020.nl/review

“AL MET AL WORDEN ER MEER FOUTEN GECORRIGEERD EN IS DE FEEDBACK VEEL DIRECTER DAN VOORHEEN”

waar leerlingen behoefte aan hebben. Waar willen ze uitleg over? Welke vraag willen ze nog stellen? Heel laagdrempelig, en ik kan er de volgende les mooi op inspelen.”

Poppetjes tekenen

Natuurlijk heeft het delen van schermen ook nadelen. Leerlingen kunnen geintjes uithalen: poppetjes tekenen op het scherm van een ander bijvoorbeeld. Of met de fotoknop (waarmee je op papier gemaakt werk kunt invoeren) foto's van hun buurman maken. In de ervaring van Wouter verliest dat na een tijdje echter wel weer zijn aantrekkingskracht.

Probeer Classkick

Zijn advies aan collega-docenten: probeer Classkick gewoon eens uit. “Maak een gratis account aan en kijk wat jij en je leerlingen ervan vinden. Ik zou de eerste keer wel kiezen voor een onderwerp dat simpel na te kijken is; iets waar leerlingen vaak denkfouten in maken die je er snel uit kunt halen. Bij mij was het verschil opmerkelijk. Waar sommige leerlingen anders vijf minuten voor tijd al naar de klok zitten te kijken, zat iedereen nu verdiept in een opgave toen plotseling de bel ging. Wat mij betreft is Classkick een aanrader voor iedere docent die zijn leerlingen wil activeren.” ●

DIFFERENTIËREN MET BEHULP VAN FEEDBACK EN SPEEDDATEN

Hoe kunnen we de leerling eigenaar maken van haar of zijn eigen leerproces binnen de bestaande structuur? Het CSG Groene Hart Rijnwoude zet verschillende vormen van differentiëren in om dat te bereiken. Bekijk de opzet van twee vormen.

Het CSG Groene Hart Rijnwoude zet verschillende vormen van differentiëren in.

Differentiëren met behulp van feedback

Leerlingen verwerken lesstof met een opdracht van de docent. De docent geeft feedback op deze opdracht door middel van drie 'tegenvragen', zogenaamde 'ster-vragen', waarbij de docent aangeeft waar eventuele verbeteringen mogelijk zijn. Dit gebeurt met behulp van een emoticon: een smiley voor 'goed op weg', een pijl voor 'verbeteringen aanbrengen' en een treurige emoticon voor 'aan de slag!'. De leerlingen worden in de gelegenheid gesteld het werk te verbeteren op hun eigen niveau en op die manier de opdracht op een hoger niveau af te sluiten.

Hoe reageren de leerlingen?

Docent Margreet Geluk: "Leerlingen vinden het prettig omdat ze in staat worden gesteld om eventuele verbeteringen aan te brengen." Bovendien vinden ze het prettig dat ze eigen ver-

antwoordelijkheid hebben en ze zijn gemotiveerder aan het werk in de les. Een leerling vertelt: "Het is fijn dat je ziet of het goed gaat, dat je nog iets moet verbeteren of dat je eigenlijk nog heel hard moet werken voor een beter cijfer." Een andere leerling hoopt dat deze werkvorm ook bij andere vakken gebruikt gaat worden.

Hoe nu verder?

Margreet is enthousiast over deze werkvorm. Ze merkt dat leerlingen gemotiveerd zijn om hun eigen keuze te mogen maken. Voor de docent is het wel belangrijk om goed in de gaten te houden dat de leerlingen in de juiste groep gaan zitten. Leerlingen ervaren dat het leerproces niet stopt na het maken van een opdracht. Ze leren kritisch naar hun eigen werk te kijken en leren om te gaan met feedback. Iedere leerling verwacht de opdracht succesvol af te kunnen ronden met behulp van de feedback.

Differentiëren met behulp van speeddaten

Leerlingen oefenen hun spreekvaardigheid Frans met verschillende klasgenoten door middel van speeddaten. Leerlingen gaan aan de hand van een vragenlijst in meerdere rondes met elkaar in gesprek. Hiermee verbeteren ze hun spreekvaardigheid, luistervaardigheid, grammatica en woordenschat. De leerlingen zitten of staan tegenover elkaar en na een sein van de docent schuiven leerlingen aan een kant een aantal plaatsen door. Op die manier spreken de leerlingen in korte tijd verschillende klasgenoten.

Hoe werkt het?

Leerlingen zetten hun tafels tegenover elkaar, zodat zij in duo's met elkaar in gesprek kunnen gaan. Zij oefenen hun spreekvaardigheid met behulp van het werkboek of spreekkaarten. De leerlingen stellen vragen en geven antwoorden.

Meer inspiratie opdoen over differentiëren? Bekijk de inspiratievideo's op leerling2020.nl/inspiratievideo's

Na drie minuten geeft de docent het sein om te wisselen en schuiven de leerlingen een plaatsje op. Tijdens de gespreksrondes loopt de docent door het lokaal om te luisteren en eventuele feedback te geven.

Hoe nu verder?

Met enige regelmaat zal de werkvorm worden herhaald. Leerlingen raken meer getraind in het spreken en zullen meer gemotiveerd raken om te spreken. De leerlingen zijn enthousiast: ze komen allemaal aan het woord en ontvangen direct feedback van hun klasgenoten en/of docent. De leerlingen hoeven niet voor de klas te presenteren waardoor het minder spannend is. Ook oefenen zij vaker een gesprek, waardoor de lesstof beter beklijft. Docent Isabella Kranenburg vertelt dat het als docent wel spannend is om de regie iets meer los te laten, maar ze is zeer positief over de georganiseerde chaos die in haar klaslokaal ontstaat. ●

“LEERLINGEN GAAN GEMOTIVEERDER AAN DE SLAG OMDAT ZE EEN EIGEN KEUZE KUNNEN MAKEN”

Debbie Francke, docent biologie op het Pontes Pieter Zeeman, heeft een **gedifferentieerde lesplanner** voor een biologies les ingevuld.

Heb je Padlet gebruikt? Laat een beoordeling achter op de Product reviewpagina leerling2020.nl/review

Docent Debbie Francke differentieert tijdens haar biologies les met een lesplanner.

HET DELEN VAN LESSEN EN ERVARINGEN RONDOM DIFFERENTIËREN DOEN DOCENTEN MET PADLET

De gedifferentieerde lesplanner is ontwikkeld door een collega van Debbie op het Pontes Pieter Zeeman, Jacqueline Wierstra. Hiermee kan een docent zijn les gedifferentieerd uitwerken. Voor deze lesplanner is de klas opgedeeld in twee groepen, rood (extra uitleg en instructie) en blauw (zelfstandig aan de slag). Eerst wordt er klassikaal een vraag gesteld met bijvoorbeeld Kahoot. Leerlingen worden afhankelijk van het antwoord in een groep ingedeeld. Vervolgens gaan de leerlingen (alleen of met de groep) aan de slag met de opdrachten behorende bij die kleur.

Motivatie

Debbie: “Vaak laat ik de leerlingen ook zelf een kleur kiezen. Tot mijn verbazing gaan ze dan gemotiveerder aan de slag, omdat ze een eigen keuze kunnen maken. Dit werkt bijvoorbeeld heel goed bij leerlingen die het leerjaar over doen. De afspraak is dan wel dat zij zich houden aan de kleur.” Leerlingen die wat onzeker zijn, hebben juist houvast aan de keuze die de uitslag van de vraag laat zien.

Opbouw

De les start met een terugblik en de uitleg en oriëntatie. Het middenstuk is de verlengde instructie en de begeleide oefening voor de rode groep. Daarnaast zie je de zelfstandige verwerking voor de blauwe groep. Als de rode groep begint met de zelfstandige verwerking, wordt de blauwe groep om feedback gevraagd. Voor wie het daarna nog nodig heeft, maakt de docent nog een persoonlijke ronde. Bij de afsluiting wordt aandacht besteed aan de evaluatie en de vooruitblik.

Kop en staart

In de lesplanner is ook rekening gehouden met de opening en afsluiting van de les. Debbie: “Ik merk dat ik in mijn enthousiasme geregeld te weinig tijd inruim voor de afsluiting van mijn les. Op deze manier heb ik een geheugensteuntje en een uitgewerkte manier om de les af te kunnen sluiten.”

Variatie

Debbie gebruikt zowel digitale (bijvoorbeeld Padlet) als niet-digitale hulpmiddelen (Post-its op vellen papier). Zo is er voldoende afwisseling in de manier van leren. Met behulp van de pictogrammen is duidelijk te zien wat voor type opdracht het betreft.

Vervolg

Debbie is nog niet klaar met haar lessenserie, maar schaaft continue bij. De lesplanner is gekoppeld aan de elo, waar ook opdrachten en lesmateriaal klaar staan. Ook de elo wordt dus nog verder aangevuld. De volgende stap is vanuit deze basis meer variatie voor de groepen aan te brengen.

Delen

Op Pontes Pieter Zeeman hebben docenten onlangs een studiedag over differentiëren gehad waarbij ze met concrete lesvoorbeelden aan de slag zijn gegaan. Het delen van lessen en ervaringen rondom differentiëren doen ze met Padlet. ●

GEMOTIVEERDE LEERLINGEN OOK ALS ZE EEN VAK LATEN VALLEN? HET KAN!

Hoe zorg je dat leerlingen gemotiveerd blijven, ook wanneer ze jouw vak volgend jaar laten vallen? Op het Christelijk College Groevenbeek hebben ze een manier bedacht om ook die leerlingen te bedienen. Natuur- en scheikundedocent Ilse van der Schatte Olivier geeft uitleg.

Ilse merkte dat het lastig was om zowel de leerlingen te bedienen die in havo 4 doorgingen met nask, als de leerlingen die het vak zouden laten vallen. "Met de leerlingen die natuur- en scheikunde in hun profiel hebben, wil ik verdiepende stof behandelen en hen alvast voorbereiden op de stof die bij scheikunde en natuurkunde in havo 4 aan bod komt. Maar een andere groep leerlingen kiest die vakken helemaal niet, dus waarom zouden zij zich moeten verdiepen in thema's als koolstofchemie en zouten? Ik wil voorkomen dat ik die leerlingen kwijtraak", legt Ilse uit.

Bedienen

Een werkgroep op Christelijk College Groevenbeek bedacht een manier om beide groepen te bedienen. 3 havo-leerlingen die doorgaan met een vak kunnen alvast een begin maken met de stof die in havo 4 behandeld gaat worden. Leerlingen die

dit vak laten vallen, krijgen een opdracht waarbij ze dat vak in de dagelijkse praktijk kunnen ervaren. Deze differentiatie wordt op dit moment toegepast voor natuurkunde, scheikunde en wiskunde.

Dagelijks leven

Ilse: "De groep die in havo 4 doorgaat met natuur- en scheikunde, gaat aan de slag met complexere formules, grotere getallen, koolstofchemie en zouten. Met de andere leerlingen behandelen we de praktische kant van nask, waar je in het dagelijks leven mee in aanraking komt. Denk aan straling in een ziekenhuis, levensmiddelen-technologie of schoonmaken."

Maar hoe dan?

De verschillende 3 havo-klassen krijgen op dinsdagochtend tegelijkertijd les. Leerlingen die natuur- en scheikunde in hun profiel hebben,

"MET DEZE LEERLINGEN BEHANDELEN WE DE PRAKTISCHE KANT VAN NASK: DENK AAN STRALING IN EEN ZIEKENHUIS OF SCHOONMAKEN"

volgen instructie bij de ene docent; leerlingen die het laten vallen, gaan naar een andere docent voor hun instructie. Op de overige nask-uren werken ze zelfstandig verder in hun eigen klas. Er wordt gewerkt met studiewijzers, zodat leerlingen voor elke route weten wat van hen verwacht wordt en waar ze hun instructie kunnen volgen.

Wat betekent dit voor de docent?

Ilse: "Tijdens de instructie op dinsdagochtend heb je als docent leerlingen in je klas die je niet goed kent. Hierbij ben je verantwoordelijk voor het kennisaanbod. Op de andere uren zitten je 'eigen' leerlingen in je klas zelfstandig te werken of geef je uitleg. Dit betekent dat docenten beide onderwerpen moeten voorbereiden, want in elke klas zitten zowel leerlingen die het vak in hun profiel hebben als leerlingen die het laten vallen. Maar het levert zoveel op. Je hebt niet meer de

Meer lezen over hoe je leerlingen motiveert? Ga naar leerling2020.nl/leerlingen-motiveren

groep die je verliest, omdat ze niet verder gaan met jouw vak. Daarnaast heb je niet meer dat de groep die wél wil, te weinig uitdaging heeft."

Wat betekent dit voor de leerling?

Leerlingen worden meer aangesproken op hun behoefte en er wordt een beroep gedaan op hun verantwoordelijkheid. Ilse: "Ze vinden het fijn dat ze datgene leren wat op hun profiel aansluit en dat ze zich kunnen voorbereiden op het volgende schooljaar. Ze zijn beter aan het werk te krijgen en behalen goede resultaten. Maar in het begin voelden sommige leerlingen zich wat onveilig als ze uit hun eigen klas weg moesten om bij een andere docent uitleg te krijgen. Of ze konden niet direct het juiste lokaal vinden voor hun uitleg. Bij natuurkunde brengen we deze differentiatie daarom nu aan binnen het eigen lokaal." ●

Het Christelijk College Groevenbeek differentieert tijdens de lessen natuurkunde, scheikunde en wiskunde.

DIFFERENTIËREN MET EEN CYCLUSLES

Charlotte Juchet is docent Frans op het RSG Noordoost Veluwe. Zij maakt gebruik van een cyclusles. Dat is een gedifferentieerde les waarin de nadruk op groei wordt gelegd. **“Aan het einde van de les is iedereen in staat de moeilijke opdracht te maken.”**

Leerlingen testen hun kennis door middel van een opdracht. Aan de hand van de uitslag delen zij zichzelf in 3 groepen in: **Groep A)** Heeft uitleg en herhaling nodig

Groep B) Heeft alleen extra oefening nodig

Groep C) Heeft uitdaging nodig

Deze drie groepen krijgen 3 soorten opdrachten:

Opdracht 1) Uitleg van de stof en oefenen onder begeleiding

Opdracht 2) Zelfstandig oefenen

Opdracht 3) Een opdracht ontwikkelen die groep A en groep B aan het einde van de les kunnen uitvoeren.

Opdracht

Een onderwerp kan bijvoorbeeld ‘verleden tijd’ zijn. Groep A gaat

regels vervoegen. Groep B gaat een memoriespel via Kahoot ontwerpen waarin ze de juiste vervoegingen verwerken. Groep C gaat een tekst in de verleden tijd schrijven. “Aan het einde van de Franse les kiezen we met zijn allen de beste tekst. Vervolgens gaat iedereen die tekst terug vertalen naar het Nederlands. We beginnen dus als groep, iedereen verzamelt wat hij nodig heeft en we eindigen samen weer als groep”, vertelt Charlotte.

Geen labels plakken

Charlotte heeft de les ontwikkeld omdat ze wel wil differentiëren,

“MIJN DOEL IS OM DE NADRUK TE LEGGEN OP GROEIEN”

maar wil waken voor stigmatiseren. “Ik ben een voorstander van differentiatie, maar tegelijkertijd heb ik een hekel aan ‘labels plakken’ op leerlingen. Mijn vrees is dat een leerling denkt: ‘ik ben ingedeeld bij de zwakkere, dus ik ben zwak en ik blijf zwak’. Mijn doel is om de nadruk te leggen op groeien: het maakt niet uit in welke groep je start, want aan het einde van de les, is iedereen in staat de moeilijke opdracht uit te voeren!”

Groepsbinding

Daarnaast vindt ze het waardevol voor de sociale emotionele ontwikkeling van de leerlingen om de groepsbinding te houden. “Ik vind het een mooie boodschap: wij zijn verschillend, je hoeft echt niet hetzelfde te kunnen, maar samen kunnen wij het wel! Daarnaast probeer ik in mijn

onderwijs leerlingen uit te dagen en tegelijkertijd succeservaringen te bieden. Dat laatste werkt voor iedereen motiverend, waardoor men boven zichzelf uitstijgt.”

Plezier

Het effect van de cyclusles op de resultaten van de leerlingen is nog niet door Charlotte gemeten. Dat wil ze nog graag gaan doen. De

leerlingen zijn volgens Charlotte enthousiast over de cyclusles. “Zij genieten van de ruimte die zij krijgen om zichzelf in te delen. Een leerling zei: ‘U neemt ons wel serieus, mevrouw’. Sommige leerlingen kunnen onzeker worden van de eindopdracht. De succeservaring stelt ze later wel gerust. Over het algemeen zie ik leerlingen die met plezier aan het werk zijn.” ●

NIET VOOR, MAAR IN DE KLAS MET DE RINGENOPSTELLING

De ene leerling werkt liever ongestoord verder, de ander wil zonder schroom vragen kunnen stellen. Wiskundedocent Rob van Aperen op het Effent in Oosterhout werkt daarom met de ringenopstelling. Hoe zit dat?

Wiskundedocent Rob van Aperen werkt met een ringenopstelling.

GOUDEN TIPS

- ▶ Leg de leerlingen uit waarom je dit doet. Dat waarderen ze, omdat ze het gevoel hebben dat het om hén draait.
- ▶ Vertel de leerlingen dat het voor jou als docent ook een leerproces is en dat je moet ontdekken hoe het uitpakt.

“IK MERK DAT LEERLINGEN HET WAARDEREN EN ER GEWICHT AAN TOEKENNEN. IN DE BINNENRING ZITTEN HEEFT ECHT BETEKENIS VOOR ZE”

De ringenopstelling bestaat uit een buitenste U en een binnenste U. Rob: “In de binnenste U kan ik 11 leerlingen kwijt, in de buitenste 19. Dit geeft me de gelegenheid om met de leerlingen in de binnenste U een heel direct contact te hebben. Hier zitten de leerlingen die gebaat zijn bij meer uitleg.”

Ken je leerling

Rob heeft de ringenopstelling bij een collega-docent van een andere school gezien. Het is belangrijk om een goed beeld te hebben van de leerlingen. “In eerste instantie heb ik de 11 laagste cijfers per klas in de binnenring gezet en de rest in de buitenring. Dit was slechts een uitgangspunt. Sommige leerlingen hebben namelijk moeite met Pythagoras en anderen weer met het tekenen van een kubus. Het kan dus zijn dat bij het ene hoofdstuk de ene leerling in de binnenring thuisloopt en bij het andere hoofd-

stuk de andere leerling. Het is daarom van belang ze goed te kennen.”

Invulling

Bij de meeste onderwerpen begint Rob met een korte instructie. Na een controle-opdracht kunnen de leerlingen met oefenopdrachten aan de slag. Sommige leerlingen in de buitenring zijn snel klaar. “Daar moet je wat extra’s voor achter de hand hebben.” Volgens Rob is de werkwijze geschikt voor alle leerlingen die verantwoordelijkheid kunnen nemen. Hij geeft les op een mavo en daar gaat dat meestal goed.

Leerwinst

Rob is vaak terughoudend als het gaat om nieuwigheid in het onderwijs. Hij wil dat bewezen is of dat hij zelf kan ervaren dat het échte leerwinst oplevert. “Dat is ook een kwestie van gezond verstand. En dan blijkt vaak dat nieuwigheidjes niet

zo’n goed idee zijn. De ringenopstelling is wat mij betreft een prima uitzondering. Zonder dat ik er ervaring mee had, zag ik er meteen het voordeel van in. Het komt erop neer dat je je aandacht beter kunt verdelen waarbij je per leerling rekening houdt met hoeveel aandacht hij/zij nodig heeft. En dat vergroot het totale leereffect.”

Waarderen

“Ik merk dat leerlingen het waarderen en er gewicht aan toekennen. In de binnenring zitten heeft echt betekenis voor ze. Ze vinden dat er van ze wordt verwacht dat ze vaker vragen stellen en doen dat dus ook makkelijker. De leerlingen in de buitenring werken vaak zelfstandig door, maar er zijn er ook die gaan zitten kletsen. Ik heb tot dusver de plaatsing van de leerlingen binnen de ring waarin ze thuishoren vrijgelaten, maar nu blijkt dat sommigen beter wat verder uit elkaar kunnen worden geplaatst.”

Wil jij oefenen met differentiëren, maar kom je er niet aan toe om de eerste stap te zetten? Meld je dan aan voor de challenge ‘Aan de slag met differentiëren’ via leerling2020.nl/challenge

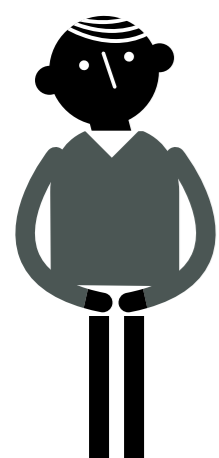

In U-tjes zetten

De leerlingen zijn inmiddels helemaal gewend aan de nieuwe klasopstelling. Als leerlingen door omstandigheden eens een lokaal aantreffen met een busopstelling krijgt Rob al snel de vraag: “Zullen we de bankjes even in U-tjes zetten meneer?” Het wennen aan de werkwijze duurt wat langer. “Wellicht komt dat ook omdat ik als docent zelf ook aan het wennen, leren en ervaren ben.”

Minder intensief

Rob had verwacht dat een les in een ringenopstelling voor hem intensiever zou worden, maar het tegendeel blijkt waar. “Als er een stuk uitleg herhaald moet worden, heb je snel de aandacht van de leerlingen voor wie dat relevant is. Je hoeft niet eerst de aandacht van een hele klas te vragen. Het is dus eerder minder intensief. En, ook niet onprettig, als ik in de binnenste U sta, sta ik ook echt in mijn klas en niet ervoor. ●

SAMENVOEGEN VAN LESSEN DOE JE ZO

Differentiëren door middel van het samenvoegen van klassen geeft leerlingen meer vrijheid en verantwoordelijkheid en het geeft docenten de kans om van elkaar te leren en leerlingen beter te ondersteunen. **Bekijk twee vormen ter inspiratie.**

3 maal 3

Een willekeurige dinsdagmorgen. 3 klassen. 3 docenten. 3 vakken. Op het CSG Liudger, locatie splitting wordt de dag gezamenlijk begonnen met Nederlands, Engels en wiskunde voor de eerste klassen van de mavo. Tijdens deze ochtend zijn er drie docenten – van elk vak één – beschikbaar in drie lokalen rondom een open leercentrum. De docenten beginnen allemaal met een klas. Na de opening zijn de leerlingen vrij om te bepalen waar ze gaan zitten en met welk vak ze aan het werk gaan. Docenten zijn er voor vragen en instructie voor alle leerlingen. Leerlingen maken eerst zelf een lesplan.

Zelfstandigheid

Marijke Beijleveldt, docent op CSG Liudger: "We zijn hiermee begonnen vanwege ons enthousiasme over het KED-model. Leerlingen werken zelfstandig aan opdrachten en ze

zijn zelf verantwoordelijk voor de keuzes die zij maken. We zien dat leerlingen deze manier van werken plezierig vinden."

Samenwerken

Het concept wordt verder aangescherpt, onder andere met bepaalde structuren die leerlingen van tevoren moeten invullen. Voor docenten betekent deze werkwijze extra aandacht voor de voorbereiding. Het geeft ze de kans om samen te werken met collega's en ze zien dat leerlingen best in staat zijn eigen keuzes te maken.

"KEN JE EIGEN KRACHTEN EN ZET DEZE IN TIJDENS DE LESSEN"

Co-teaching

Drie docenten van de sectie Engels van het Dendron College geven les volgens het co-teachingprincipe. Ze voegen telkens twee klassen en twee docenten samen in een lokaal. De leerlingen komen het lokaal binnen en pakken hun iPad. Via iTunesU kunnen zij de planning vinden van de week. Terwijl ze aan het werk zijn, kan een van de docenten uitleg geven aan de leerlingen die moeite hebben met de stof. De andere docent is dan altijd beschikbaar voor vragen van de leerlingen die aan het werk zijn.

Ken je kracht

"Zo kunnen wij elkaar ondersteunen door taken te verdelen en van elkaar

te leren", zegt docent Loes Hanssen. "Het is dan ook belangrijk dat je als docent openstaat voor feedback en je goed kunt samenwerken. Ken je eigen krachten en zet deze in tijdens de lessen. Wat de een lastig vindt, daar kan de ander juist in ondersteunen. Zo leer je veel van elkaar."

Begeleiding

Voor de leerling is het van belang dat zij verantwoordelijkheid leren nemen. Wanneer leerlingen snel afgeleid zijn, kan het zitten in groepjes lastig zijn om daadwerkelijk tot werken te komen. Loes: "Om deze reden is het voor ons als docent extra belangrijk om deze leerlingen meer begeleiding te geven. Dankzij

de aanwezigheid van twee docenten is dit dan ook beter mogelijk."

Ruimte

De ruimte waarin je lesgeeft is bij co-teaching belangrijk. "Wij hebben nu een dubbel lokaal waar ongeveer 60 leerlingen in zitten. Door verschillende ruimtes te creëren kun je leerlingen bewust keuzes laten maken. Wil je zelfstandig werken? In tweetallen? In groepjes van vier? Wil je extra uitleg? Toch blijft het lastig om alle leerlingen daadwerkelijk deze keuze te laten maken, aangezien we nog niet genoeg ruimte hebben om de leerlingen in alle vormen te laten werken. Zorg daar dus voor." ●

Heb je iTunesU gebruikt? Laat een beoordeling achter op de Product reviewpagina leerling2020.nl/review

Docent Loes Hanssen over co-teaching: "Het is belangrijk dat je als docent openstaat voor feedback en je goed kunt samenwerken."

Het College Weert differentieert met behulp van een portfolio.

DIFFERENTIËREN MET EEN PORTFOLIO

Op Het College Weert reflecteren leerlingen bij Nederlands op hun leerproces met een portfolio. Docenten gebruiken dit portfolio om te differentiëren. **“Niet de docent is klaar met de stof, maar de leerling zelf!”**

Na elke eindopdracht beoordeelt de leerling haar/zijn eigen werk met behulp van een reflectieformulier. In het formulier staan hulpvragen als ‘Wat voor soort fout heb je gemaakt (slordigheidsfout, leesfout, spelfout)?’ of ‘Hoe tevreden ben je over het behaalde resultaat en waarom?’. Het portfolio heeft de vorm van een ringband, waarin de leerling

alle gemaakte eindopdrachten, toetsen en reflectieformulieren bewaart.

Terugkijken

De ingevulde reflectieformulieren worden met de opdrachten bewaard in het portfolio. Bij elke nieuwe opdracht kijkt de leerling eerst terug naar eerder gemaakte taken en de bijbehorende reflectieformulieren. Leerling Esther: “In je portfolio kun je zien wat goed gaat en waar je nog mee moet gaan oefenen.”

Differentiëren in tempo

Op Het College Weert zijn alle deelvragen voor Nederlands, zoals leesvaardigheid en schrijfvaardigheid, ingedeeld in modules. Deze modules zijn voorzien van leerdoelen. Zo zien docenten en leerlingen

snel welke opdrachten bij welke lesstof horen. Leerlingen gaan zelfstandig aan de slag en bepalen in grote mate zelf wanneer ze aan welke module werken. Op deze manier kunnen ze sneller door de modules heen die ze al beheersen en is er meer tijd voor onderdelen waar ze meer moeite mee hebben. Welke onderdelen dat zijn, halen ze uit hun portfolio.

Toetsmoment kiezen

Ook bepalen leerlingen zelf wanneer ze welke toets maken. Hiervoor worden verschillende toetsmomenten georganiseerd. Het vak Nederlands neemt dan ook niet deel aan de centrale toetsweken. Leerling Joella: “Ik vind het fijn dat wij zelf ons toetsmoment mogen kiezen. Als je de stof van de toets nog niet goed

LEERLINGEN GAAN ZELFSTANDIG AAN DE SLAG EN BEPALEN IN GROTE MATE ZELF WANNEER ZE AAN WELKE MODULE WERKEN

kent, kun je hem altijd een paar weken later maken. Zo heb je genoeg tijd om het te leren en te begrijpen.” Docent Annelies de Ponti: “Dankzij het portfolio blijven ze reflecteren op hun leerproces. Zo ben je niet als docent klaar met de stof, maar is de leerling dat zelf!”

Reflecteren

De herkansing van een toets heeft ook meer waarde gekregen dankzij het portfolio. Leerlingen gebruiken hun vorige toets en de reflectie daarop bij de voorbereiding van de herkansing. Ze zien dus precies waar ze aan moeten werken. Zo kunnen ze hun cijfer verbeteren, terwijl ze ook inzicht krijgen in wat ze geleerd hebben. Op deze manier zijn de toets én de herkansing onderdeel van het leerproces.

Steeds meer vanzelf

Het portfolio groeit de hele schoolcarrière met de leerling mee. Docent Annelies: “In de onderbouw moet je leerlingen nog veel sturen op het gebruik ervan. Maar in de hogere jaren zie je dat het reflecteren met het portfolio steeds meer vanzelf gaat.” Leerling Joella: “Ik vind het portfolio een goed idee, omdat wij zelf verantwoordelijkheid krijgen om onze spullen geordend bij te houden.” ●

Andere voorbeelden van differentiëren vind je op leerling2020.nl/differentieren

“STAPJE VOOR STAPJE BEGELEID IK ZE DOOR HET PROCES. EN OP MAAT”

Wat kan differentiëren en gepersonaliseerd leren opleveren? Rhea Flohr, docent aardrijkskunde aan het Antoon Schellenscollege, kan dat uitleggen.

Hoe kwam jij in aanraking met gepersonaliseerd leren?

“Ik raakte geïnspireerd door Twitter waar ik allemaal leuke voorbeelden van docenten voorbij zag komen. Op de opleiding heb ik daar nooit les in gekregen. Nu geef ik zelf ook docententrainingen op het gebied van onderwijs en ict.”

Wat was jouw motivatie om ermee te beginnen?

“Ik geef les in de onderbouw van een vmbo-1woo. Een klas heeft hier maximaal 16 leerlingen met uiteenlopende hulpvragen. De een kan niet goed lezen. De ander heeft last van faalangst. Ik merkte dat de klassikale les niet het gewenste resultaat had. Ik was aan het mopperen op de kinderen die al klaar waren om stil te zijn en aan het trekken aan de leerlingen die nog bezig waren. Toen

ben ik op zoek gegaan naar andere manieren. Ik merkte dat als ik ervoor kon zorgen dat er geen wachttijd ontstond er ook geen onrust in de klas was. Als docent kun je daar zelf iets aan doen.”

Hoe heb je dat gedaan?

“Ik ben lid geworden van The Crowd, dit is een groep docenten die professionalisering in eigen regie houdt. We hebben praktische bijeenkomsten en wat ik daar leer, kan ik meteen in de les toepassen. In mijn klas werken we met iPads

van de school. De leerlingen ervaren veel meer vrijheid met de tablets. Maar ik laat ze niet volledig los. Stapje voor stapje begeleid ik ze door het proces. En op maat.”

Kun je een voorbeeld geven?

“Ik ben vandaag bijvoorbeeld klassikaal begonnen met wisbordjes via de app ShowMe. Dan kom ik er al snel achter wie het onderwerp begrijpt en wie nog niet. De leerlingen die geen verdere uitleg nodig hebben gaan zelfstandig verder op de tablet met een opdracht die via de website Yurls klaarstaat. De andere leerlingen geef ik nog een extra instructie om ze op weg te helpen.”

Wat vinden jouw collega's hiervan?

“Een van mijn collega's moest onlangs even in mijn les zijn. Hij

“KLASSIKAAL IS
EEN STRIJD MET
LEERLINGEN AAN
HET WORDEN”

“Ik merkte dat de klassikale les niet het gewenste resultaat had.”

is zelf nog niet helemaal overtuigd van deze manier van lesgeven. Toen hij binnenkwam moest hij wel erkennen dat het anders is als je in mijn les binnenkomt dan bij klassikale lessen. In mijn les heerst rust en concentratie. Klassikaal is echt een strijd met leerlingen aan het worden.”

Hoe groot was de klus om het lesmateriaal aan te passen?

“Online opdrachten en filmpjes klaarzetten op Yurls is wel een tijdsinvestering geweest. Gelukkig heb ik dat niet alleen hoeven doen. We hebben de taken onder de vakdocenten verdeeld. De basis ligt er. En daar plukken wij nu de vruchten van.” ●

Meer lezen over professionalisering?
Bezoek leerling2020.nl/professionalisering

Ga jij de challenge aan?

Hebben de verhalen je geïnspireerd? Wil jij nu zelf aan de slag met differentiëren? Doe mee met de challenge Differentiëren! Leerling 2020 mailt je elke twee weken een opdracht, waarmee jij een begin kunt maken met differentiëren in de les. In totaal zijn er vier opdrachten. Doe jij mee?

Meld je aan op www.leerling2020.nl/challenge

Organiseer zelf een werkconferentie op jouw school!

Betrek je hele school bij jouw onderwijsvernieuwing met een werkconferentie op je eigen school! Met het startpakket van Leerling 2020 bedenk je zelf een inspirerend programma rondom een thema dat voor jouw school relevant is. We helpen je onder andere met namen van workshopleiders en sprekers, organisatorische tips en werkvormen om kennis te delen met collega's.

Wil je meer weten? Mail naar info@schoolinfo.nl!

Op Edualdo.nl denken al je collega's met je mee

Wie wil werkvormen van differentiëren delen die ik kan gebruiken voor mijn lessen Aardrijkskunde?

Ik weet wel een aantal werkvormen. Deze heb ik samen met mijn sectie ontwikkeld. Stuur me even een privébericht!

Edualdo is dé plek waar vo-docenten kennis en ervaring uitwisselen over onderwijs.

Edualdo

Met elkaar werken aan **innoverend onderwijs**

Kijk voor meer informatie op [Schoolinfo.nl](https://www.schoolinfo.nl)

November 2018